

Dokumentumok

A Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottságának jelentései a Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kulturális Szövetsége (Csemadok) helyzetéről az 1987-es évben

I

1986 tavaszán telefonon jelentették be a Csemadok országos elnökének, hogy a szervezetet visszaveszik az ország politikai-, tömeg- és társadalmi szervezeteinek az egyesülésébe, a Csehszlovák Nemzeti Frontba. A hír nem volt váratlan, hanem meglepő. A Csemadokot 1972-ben ugyanis büntetésből kizárták a Nemzeti Frontból, mivel 1968–69-ben a társadalom demokratizálásának folyamata során a csehszlovákiai magyar kisebbség társadalmi érdekvédelmi szervezetévé alakult át. A szervezet tagsága és vezetősége akkor annak ellenére döntött így, hogy a politikai szervek 1949-től, tehát a Csemadok megalakulásától tiltották számára az érdekvédelmi tevékenységet. Ez a tilalom máig tart. A Nemzeti Frontból való kizárással megszűnt a Csemadok minden lehetséges politikai funkciója.

A 80 000 főnyi tagságot számláló szervezetet a Szlovák Kulturális Minisztérium közvetlen utasításos irányítása alá helyezték. Noha ezzel annyira lefokozták a Csemadokot, hogy jogerős határozatait csak akkor válhattak érvényessé, ha azokat jóváhagyatták a minisztérium megfelelő hivatalnokaival, politikai ellenőrizhetősége nehezebbé vált. Erre akkor döbrent rá a hatalom, amikor a szervezet országos vezetősége 1984 márciusában szembehelyezkedett a Szlovák Kormány által kidolgozott oktatási törvényjavaslattal. Ez rendhagyó helyzet volt. A Csemadok ugyanis – annak ellenére, hogy működését az alapításkor ideiglenesnek tekintette a politikai hatalom, majd 1972-ben kizárta a Nemzeti Frontból – szerves részévé vált a csehszlovákiai hivatalos intézmények szerkezetének és egyúttal az állam (alias a

kommunista párt) politikájának a népszerűsítője lett. Ezt a feladatát többé-kevésbé el is végezte. Vezetői az uralkodó politikai hatalom iránt tanúsított odaadás szerint lettek kiválasztva és kezdettől arra törekedtek, hogy megnyugtassák a hatalmat, amely a lehetséges ellenzéknek — vagy talán inkább ellenségnek — kijáró gyanakvással szemlélte a magyar kisebbség mindennemű társadalmi aktivitását. 1984-ben azonban az történt, hogy a Csemadok tagsága a Csehszlovákia Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottsága mellett alakult „A Szlovákiai Magyar Iskolák Védelmi Csoportjának” felhívására arra kényszerítette a szervezet vezetőségét, hogy állást foglaljon a kormány oktatási törvényjavaslatának azon cikkelye ellen, amely — ha törvényerőre emelkedett volna — lehetővé tette volna a magyar iskolák nyilvános és gyors felszámolását. A Csemadoknak az akkori állásfoglalásával olyan paradoxon jött létre, amelyet az „ellenzék az ellenzékben” meghatározással jelölhetünk, de amely mégsem jelentette a tagadás tagadása elvének az érvényesülését. A Csemadok tagsága ellenzéki helyzetbe került a szervezet vezetésével, amely a gyanakvó hatalomnak tett fogadalma ellenére felrúgta az alázatos-ságot parancsoló szabályokat és hűségesküje dacára ellenzéki módon lépett fel a legfelsőbb politikai vezetés által kezdeményezett törvényjavaslattal szemben. Ebből le kellett vonnia a konzekvenciát a hatalomnak és felül kellett bírálnia a Csemadok politikai ellenőrizhetőségének körülményeit.

A Csemadok tagsága 1972-ben a szervezet kizárását a Nemzeti Frontból elsősorban azért fogadta elégedetlenséggel, mert látta a nyilvánvaló jogkorlátozó szándékot. A kizárást több ízben szóvá tette a Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottsága is — először az 1979 májusában kiadott Emlékiratában —, de a Csemadok-tagok is többször bírálták a hatalomnak ezt a lépését. A Nemzeti Frontba való visszavétel hírének először 1980-ban röppentette fel a hatalom, egyidőben az 1975-ös helsinki Európai Biztonsági és Együttműködési konferencia záródokumentumában foglalt kötelezvények betartását ellenőrző madridi utókonferencia kezdetével. Amikor kiderült, hogy Madridban paralizálni tudják a szovjet-blokk országai az emberi jogokról és a nemzeti kisebbségekről kialakult vitát, nem esett több szó a Csemadoknak a Nemzeti Frontba való visszavételéről. 1984—85-ben a belpolitikai helyzet, azaz a magyar kisebbség

ellen irányuló csehszlovák nemzetiségi politikában bekövetkezett megtorpanás, többek között az iskolaügyi törvényjavaslat említett cikkelyének kudarcos visszavonása miatt, megfontolásra készítette a hivatalos hatalom képviselőit. Kiderült ugyanis, hogy a kultuszminisztérium, noha megfelelő intézmény az utasításos irányításra, nem tudja betölteni a politikai ellenőr szerepét és nem tudja politikailag biztosítani a Csemadok fenntartás nélküli odaadását a hatalom politikája, tehát a magyar kisebbség specifikus elnyomása iránt. A kommunista vezetésű diktatúrákban a nemzetiségi politika terén a totalitárius irányítás többek között úgy nyilvánul meg, hogy az elnyomó hatalom a nemzeti kisebbség kommunista tagjait igyekszik felhasználni eszközként saját kisebbségi sorstársaik elnyomására. Az elnyomás ilyen transzmisszióját nem tudta biztosítani a kultuszminisztérium. Erre csupán a Nemzeti Fronton belül nyílhat lehetőség, mert ott nem csupán elvileg, de gyakorlatilag is a kommunista párt diktálja a feltételeket.

Tehát ezzel a háttérrel született meg a Csemadoknak a Nemzeti Frontba való visszavételéről a döntés. Nem titkolja a hatalom, hogy ezzel ki akarja húzni a bírálatok méregfogát, hiszen értésére adta a Csemadok vezetőinek, hogy rákényszerítették magukat a Nemzeti Frontra. Érdekes, hogy a visszavételről éppen abban az időben indultak meg a tárgyalások, amikor a bécsi utókonferencia előkészületei folytak.

Az érvényben lévő csehszlovák szervezkedési törvény szerint a társadalmi és tömegszervezetek státusz-változásait a belügyminisztériumi jóváhagyás után a szervezet országos közgyűlésének vagy konferenciájának kell ünnepélyesen nyilvánosságra hoznia. Ezért a Csemadok helyi szervezeteiben már 1986 decemberében lezajlottak a küldöttválasztó taggyűlések. Ezek során derült ki, hogy valójában milyen szándék vezérelte a hivatalos hatalmat, midőn úgy döntött, hogy visszaveszi a Csemadokot a Nemzeti Frontba. Több járásban kísérletet tett a párt, hogy a helyi szervezetek élére a tagság által javasolt személy helyett párttagot állítasson. Az a szándék vezérelte ebben, hogy így gyakoroljon közvetlen ellenőrzést a szervezet működése felett. Ezt azonban csupán az érsekújvári járásban valósította meg maradéktalanul. A járás 37 helyi Csemadok-szervezete közül — amelyek az országban működő 517 helyi szervezet legnépesebb és legaktívabb csoportjai közé tartoznak — 36 helyi szervezetben

meg kellett semmisíteni a korábbi választást és Ján Mesárošnek (olv.: Mészáros) az utasítására új taggyűlést kellett összehívni, amelyen a tagok kötelesek voltak új, párttag elnököt választani. Érdeemes megjegyezni, hogy a Csemadok belső autonómiáját ennyire még soha nem sértették meg és eddig még egyszer sem próbálták ilyen durván megalázní a Csemadok tagságát. A Csemadok érsekújvári járási konferenciáján Ján Mesároš ugyanezt a követelményt támasztotta, s ennek ismét érvényt szerzett. A párkányi helyi szervezet képviselői emiatt a járási bizottság tagjainak és az országos konferencia küldötteinek választásakor tartózkodtak a szavazástól, de az mitsem változtatott a helyzeten. Csizmadia Bélát, a Csemadok érsekújvári járási bizottságának addigi elnökét, a járási pártbizottság titkárának utasítására szintén el kellett távolítani funkciójából, amelyet pedig közmegelegedésre töltött be.

Amíg parancsuralmi téren nagy határozottságot mutat a hatalom, addig másutt, például a Csemadoknak a politikai struktúrába való visszacsatolásában bizonytalan. Igaz, hogy a szervezet 1987. január 1-től ismét visszakerült a Csehszlovák Nemzeti Front tagszervezeteinek a sorába, de valójában még ma is tisztázatlan a Csemadok és a Nemzeti Front viszonya. A belügyminisztérium még nem hagyta jóvá az új szervezeti szabályzatát. Ennek egyik oka, hogy míg az ukrán kisebbségnek a Csemadokhoz hasonló szervezete érvényes szabályzatában ki van mondva: a Csehszlovákiában élő ukrán kisebbség részét képezi az ukrán nemzetnek, a magyar kisebbség esetében ezt soha nem ismerte el a csehszlovák hatalom, még a polgári demokrácia idején sem. Továbbá tisztázatlan kérdés, hogy a Csemadokot a Nemzeti Front szervezeteinek melyik csoportjába sorolják. A besorolástól függ ugyanis a szervezet társadalmi és kedvezőbb körülmények között a politikai súlya is, de az állami támogatás mértéke és az alkalmazottak fizetése is.

A Csehszlovák Nemzeti Fronton belül öt csoportba sorolják a szervezeteket; ez nem törvényesített hierarchia, csupán a kommunista párt által diktált manipulatív felosztás, ugyanis a Nemzeti Frontnak nincs statútuma, csak „fő működési alapelvei”. Az 1. csoportba a politikai pártok tartoznak, azaz a kommunista párt és a további négy parányi párt, amely alapszabályzatilag is elismeri a kommunista párt vezető szerepét. A 2. csoportba osztot-

ták az országos tömegszervezeteket: a szakszervezetet, ifjúsági szervezetet, nőszövetséget stb., a 3. csoportba a társadalmilag fontosnak tekintett szervezeteket: a vöröskeresztet, a tüzoltók szervezetét, a testnevelési szövetséget stb. A 4. csoportba tartozik az írószövetség, a képzőművészek szövetsége stb. Az első három csoporttal szemben a negyedikbe tartozó szervezetek tagsága már nem önkéntes alapon toborzódik, hanem ez a hatalom által meghatározott elvek szerint történik. Az 5. csoportba a regionális és termelői egyesületek tartoznak: a bélyeggyűjtők, kertészek, kisállattenyésztők stb. A Csemadok a kizárásáig a 2. csoportba tartozó tömegszervezetek közé volt beosztva, most a 4. csoportba akarják sorolni, amellyel a szervezet vezetése — érthetően — nem akar egyetérteni, de várható, hogy ez a besorolási szándék elégedetlenséget fog kiváltani a tagság soraiban is. A 4. csoportba való beosztás következtében ugyanis a Csemadok képviselője nem kapna helyet a Nemzeti Front Elnökségében és a képviselőválasztások alkalmával sem javasolhatna jelölteket a Nemzeti Front egységes jelölőlistájára. Továbbá ebben a csoportban csökkenne a szervezetnek nyújtott pénzbeli állami támogatás, ami gyakorlatilag lehetetlenné tenné a szervezet országos működését és csökkenne az alkalmazottak fizetése is. Továbbá az a veszély is fenyegetné a Csemadokot ezzel a besorolással, hogy gátolnák a szervezet önkéntes tagfelvételi lehetőségét.

Az elégedetlenség jelei már most is mutatkoznak a tagok körében, hiszen a Csemadok járási konferenciáin zömmel a magyar kisebbség érdekeinek a védelmét sürgető felszólalások hangzottak el, főleg a magyar iskolák és óvodák elsorvasztása, valamint a magyar nyelv használatának elnyomása miatt.

A felsorolt körülmények ismeretében a legfelsőbb politikai vezetés — botránytól félve — legszívesebben végleg elhalasztaná a Csemadok soron következő XIV. országos közgyűlését. Az eredetileg március 21–22-re tervezett közgyűlés időpontját egyszer már megváltoztatták. A legújabb időpont április 11–12, de ez is bizonytalan, mert a megoldatlan problémák egyelőre nyíltak és egy részük — főleg az érdekvédelem kérdése — e jelenlegi politikai helyzetben megoldhatatlan.

Pozsony, 1987. március 1.

Miről szólt a XIV. Országos Közgyűlés vitája?

Március 1-én jelentést adtunk ki arról, hogy miért vették vissza a Csemadokot a Szlovák Nemzeti Front tagszervezetei közé. Akkor még arról számoltunk be, hogy bizonytalan, megtartják-e április 11-én és 12-én a Csemadok országos közgyűlését. Annak ellenére, hogy nem tisztázódott a szervezetnek a Nemzeti Frontban elfoglalandó státusa, valamint feszült hangulat keletkezett az alapszabályzat körül is, a politikai hatalom mégis megadta az engedélyt a közgyűlés összehívására.

Korábbi jelentésünkben említettük, hogy már a járási küldöttválasztó közgyűléseken a legtöbb helyen a szokásosnál kritikusabb hang jellemezte a vitát. A felszólalók a Csemadok munkáján kívül kitértek a csehszlovákiai magyar kisebbség életét érintő csaknem összes kérdésre. Evidenciaszerűen sorolták fel a magyarok elnyomásának, hátrányos megkülönböztetésének körülményeit, módozatait és ecsetelték az ebből keletkezett helyzeteket. Ez fokozottabban ismétlődött meg az országos közgyűlésen, amelynek vitáját most tizennyolc felszólalás alapján megpróbáljuk összegezni.

A magyar kisebbség életének allergikus pontja az iskolák helyzete és általában az iskolaügy — szögezte le az egyik pozsonyi küldött, majd kiemelte, hogy az elmúlt években a kisebbség hangulata a magyar iskolák oktatási nyelvének megváltoztatására tett hivatalos kísérletek miatt vált idegessé. A magyar iskolák megszüntetésének egyik módja az iskolák felelőtlen és tendenciózus összevonása volt — mondta több küldött. Az iskolák számát a nyitrai járásban a felére csökkentették, ezért a magyarság lemorzsolódik. 1960-ban még húszezer magyar élt a nyitrai járásban, 1980-ban már csak tizennégyezer. A tóketerebesi járásban minden második magyar gyerek nem az anyanyelvén tanul. Amikor 1971-ben Pozsonyhoz csatolták Pozsonypüspököt, fogyni kezdett a tanulók száma a püspöki magyar iskolában. Kallódik ifjúságunk — mondta a felszólaló. A szlovák iskolába járó magyar gyerekek kevésbé állják meg a helyüket a továbbtanulás során mint az anyanyelvükön tanulók. Mi az oka, hogy nincs elég ma-

gyar főiskolás? — kérdezte egy másik pozsonyi küldött, és máris válaszolt saját kérdésére: biztosítsák a magyar óvodák és alapiskolák hálózatát, szüntessék meg a magyar kisebbség hátrányos megkülönböztetését és lesznek főiskolásaink is.

A magyar kisebbség további allergikus pontja a helységnevek használata — mutatott rá az egyik felszólaló. Eltűnnek a magyar nyelvű feliratok a középületekről, üzletekről, amelyet azzal okolnak a hivatalos szervek, hogy drágák a kétnyelvű címtáblák. A szlovák televízió és a szlovák rádió magyar adásában a magyar helységneveket csak szlovákul használják. Ez alapvetően sérti a magyar kisebbséget. A hivatalos szervek tőlünk számonkérlik a kétnyelvűséget, de hivatalosan nem tartják be ezt az elvet — hangsúlyozta a párkányi küldött.

Leghevesebben a szlovák TV magyar adását bírálták a közgyűlés résztvevői. A televízió 7000 órányi adásidejéből csupán évi 26 óra a magyar adás (a magyar kisebbség hivatalosan elismert aránya szerint kb 800 órát kellene sugározni magyarul, tehát heti 15 órát). De a csekély adásidőben sem a magyar kisebbség problémáival foglalkoznak (magánbeszélgetésekben ezt a véleményüket sokkal durvábban fejezték ki a küldöttek). Sokkal többre és sokkal jobbra van szükségünk! Módosítsák a sugárzás idejét is, mert az ingázásból hazatérő magyar dolgozóknak este fél hét túl korán van. De az ezzel kapcsolatos fő probléma az volt, hogy nem nekünk szól a műsor, mert magyarul ugyanazt mondják el a hétfői adás félórájában, amit a hét folyamán bárki megnézhetett a szlovák nyelvű műsorokban vagy a budapesti televízió nemzetközi hírszolgálatában. Ezzel kapcsolatban felszólalt a hivatalos küldöttség vezetője is, Július Hanus, a Szlovák Kormány alelnöke. Igéretet tett, hogy a kormány felülvizsgálja a rádió és a TV helységnevéhasználatának eddigi gyakorlatát. A küldöttek ugyan megtapsolták ezt a megjegyzést, de a szünetben szkeptikusan legyintettek: úgy sem fog történni semmi. (És valóban, eddig nem következett be semmilyen változás.) Az a nézet alakult ki a küldöttek között, hogy a hivatalos felszólalás elejét akarta venni a további kritikus hozzászólásoknak. Ez azonban nem sikerült.

A csehszlovákiai magyarság és különösen az értelmiség egyik legfájóbb gondja a magyar könyvek és a magyar sajtó hozzáférhetőségének a korlátozása. Az utóbbi években egyre csökken a

magyarországi könyvek behozatala. (Legváltóságosabb volt a helyzet 1986-ban. A magyar könyveket is árusító könyvesboltok az év folyamán csak kétszer kaptak magyarországi könyvszállítmányt. A csehszlovák–magyar közös könyvkiadás keretében megjelenő kb. 120 titulus még az iskolai kötelező olvasmányok fedezésére sem elegendő. A csehszlovák vámszervek pedig időnként visszaküldik a Magyarországról Csehszlovákiába küldött magyar könyvcsomagokat.) A Magyarországról behozott könyvek nagyon drágák (jelenlegi csehszlovákiai árak másfélszer-kétszer meghaladja a magyarországi árakat). Korlátozzák a magyarországi újságok és folyóiratok behozatalát is. 1983 óta rendkívül megdrágultak a Magyarországról behozott sajtótermékek is. (A legolcsóbb folyóiratok négyszer drágábbak mint korábban, de egyes szaklapok ára eléri a korábinak a tizenháromszorosát. A magyarországi lapok csehszlovákiai ára ugyanilyen mértékben lépi túl a magyarországi árakat.) És ami igazán felháborító: nem rendelhető szabadon sem a magyarországi, sem a csehszlovákiai magyar sajtó. Nem növelhető a megrendelések száma, mert a hírletterjesztő iroda csak akkor fogad el új megrendeléseket, ha valaki lemondja korábbi megrendelését. (Ez vonatkozik az Új Szóra is, amely Szlovákia Kommunista Pártjának magyar napilapja és az egyetlen magyar napilap Csehszlovákiában.)

A felszólalók sokat és kritikusan foglalkoztak a Csemadok szervezeti életével. Kiderült az is, hogy 1972 óta, ahogy a Csemadokot a Szlovák Kormány a Szlovák Kulturális Minisztérium irányítása alá rendelte, a népművelés és az amatőr mozgalom küzd a legtöbb gonddal. Pedig elvárható lett volna, hogy a kulturális minisztérium mellett legalább a kulturális tevékenység feltételei legyenek biztosítva.

A Csemadok alapszervezetei mindenütt sorvadnak, ahol megszüntették a magyar óvodát és az iskolát – hangsúlyozták már a járási konferenciákon is a küldöttek. A szlovák pedagógusok többnyire tiltják a szlovák iskolába járó magyar gyerekeknek és szüleiknek, hogy résztvegyenek magyar kulturális tevékenységben. Az ipari üzemek szlovák vezetősége nem engedélyezi, hogy a kulturális alapból magyar kulturális tevékenységet támogassanak. A hivatalos szervek a Csemadokban végzett tevékenységet ellen-szenvvel fogadják. (A Csemadok-tagok többsége a hivatalos kérdőíveken eltitkolja Csemadok-tagságát.) A párkányiak amiatt

panaszkodtak, hogy azért ütköznek szinte leküzdhetetlen akadályokba a Csemadok-rendezvények alkalmával, mert a város vezetőségében – ellentétben a lakossággal – alig akad magyar.

A magyar műkedvelő és amatőr művészeti mozgalom elvesztette szakmai irányítását. (1983 március elsejével a Szlovák Kulturális Minisztérium megszüntette a Népművelési Intézet Nemzetiségi Osztályát.) Megszűnt a szakemberek képzése. Nincs erre intézmény és állítólag nincs rá pénz. A szlovák együtteseket vállalatok támogatják és főiskolát végzett szakemberek vezetik. Azzal, hogy a magyar műkedvelő csoportok nem kapnak szinte semmilyen támogatást, nem csak az amatőr mozgalom szenved hiányt. (A magyar kisebbség kultúráját ugyanis a Madách Könyvkiadó és a Magyar Területi Színház kivételével csak műkedvelői szinten és amatőr alapon lehet szervezni, mert a csehszlovákiai magyar kultúra szervezésének nincs semmilyen intézményes és pénzügyi kerete. Csehszlovákiában a magyar kultúra szinte kizárólag önfinanszírozó és szervezési körülményei a második nyilvánosságéhoz hasonlóak.) A magyar néprajzi kutató és gyűjtő munka – amely igazán igényelné a szakmai irányítást – csak egyének áldozatkészségén alapul, intézményes támogatás és összehangolás nélkül. A járási népművelési központokban nincs szakembere a magyar népművelői és kulturális tevékenységnek. Az egyik pozsonyi küldött egyértelműen összegezte a helyzetet: a kulturális munkát is az bénítja, hogy a magyar kisebbséget hátrányosan megkülönböztetik. A magyar szellemi élet javítására elhangzott több javaslat: egy magyar néprajzi múzeum és egy magyar tudományos folyóirat alapítását követelte néhány küldött.

A Csemadok vezetőségét is érték bírálatok, leginkább amiatt, hogy elvtelenül elhallgatja a kisebbség komplex érdekeit. A felszólalók követelték, hogy a Csemadok járási és központi szervei elvi alapon képviseljék a kisebbséget. Elutasították, hogy a Csemadok egyes vezetői – itt elsősorban a járási konferenciákon résztvevő központi kiküldöttekre céloztak – opportunistákkal vádolják a becsületesen és szívvel dolgozó Csemadoktagokat. A felszólalók alapvetően hibásnak tartották a Csemadok néhány vezetőjének azt az álláspontját, hogy a szervezet ne foglalkozzon a csehszlovákiai magyarok minden problémájával. Minden ide tartozik, ami a kisebbségünket érinti – szögezte le az

egyik kassai küldött. Majd a nemzetiségi politika kérdéseivel foglalkozva bemutatta, milyen a helyzet Kelet-Szlovákiában. A mezőgazdasági termelőszövetkezetek és a falvak összevonása eredményeképpen a kerület 45 magyar falujában megszűnt a magyar iskola. Ezekben a falvakban a Csemadok-alapszervezetek periféria-helyzetbe kerültek. A magyar fiatalság és értelmiség elvándorol, mert a terület – a rendeletileg korlátozott fejleszthetősége miatt – elveszti vonzóerejét. Húsz éve nem adtak ki építkezési engedélyt a magyar falvak zömében; a kétezer lakostól kisebb falvakban tilos filmet vetíteni (a magyar kisebbség 45%-a ilyen falvakban lakik); a falusi könyvtáraknak nincs beleszólásuk a könyvek vásárlásába stb. Egyszóval: szennyeződik a magyar lakosság szellemi tudata. A rozsnyói küldött pedig így sommázta a helyzetet: nálunk olyanok a viszonyok, mintha nem létezne a nemzetiségekről szóló alkotmánytörvény.

Az összes vita-felszólalásnak tehát több mint a fele ezt a képet tárta elénk. Rudolf Jurík, Szlovákia Kommunista Pártja Központi Bizottsága titkárságának osztályvezetője, aki tagja volt a közgyűlésen megjelent hivatalos küldöttségnek, a hegemonista hatalom képviselőjére jellemzően viselkedett. A vita során ugyanis el akarta hagyni az üléstermet, mert állam- és pártellenesnek ítélte a felszólalásokat. Pedig az előadott problémák csupán azt igazolták ismét, hogy a csehszlovák nemzetiségi politikát nem egynéhány magyar értelmiségi véleménye szerint lehet elnyomónak tekinteni: a 80 ezer Csemadok-tag által megválasztott képviselők bizonyították a magyar kisebbség elnyomását.

Az egyik rozsnyói küldött szinte sírásba fulladó hangon mondta: a csehszlovákiai magyar kisebbség már belefáradt, hogy minduntalan és hiábavalóan követelje jogait. A Csemadok közgyűlésének vitája bizonyágtétele annak, hogy a kisebbség talán mégsem vesztette el minden erejét. A kongresszus hangulatát ennek ellenére az elkeseredett elégedetlenség és a hiábavalóság jellemezte. Nem okatlanul, hiszen a közgyűlés záródokumentumából kimaradtak a vitában felvetett lényegi kérdések. Ettől függetlenül a problémák léteznek és sajnos létezni fognak. Igaz, az eddigi tapasztalatok alapján féltő, hogy a hatalom éppen abba az irányba fokozza majd az elnyomást, ahonnan a legtöbb ellenállást sejtí.

(A jelentés zárójelbe tett szövegrészei nem a felszólalások során hangzottak el.)

Pozsony, 1987. május 25.

III

A Csemadok jogi helyzete

A Csemadok XIV. Országos Közgyűlését elsősorban azért hívták össze, mert a szervezetet 1987. január elsejével visszavették a Szlovák Nemzeti Front tagszervezetei közé. Emiatt új alapszabályzatot kellett kidolgozni és ennek elfogadására csak az országos közgyűlés jogosult.

A Csemadok központi vezetősége 1986 őszén döntötte el, hogy az új alapszabályzatot — amelyet a belügyminisztériummal kell megtárgyalni és előzetesen jóváhagyatni — a csehszlovákiai ukrán kisebbség kulturális szervezete érvényes alapszabályzatának mintájára fogja megszövegezni. Az elhatározás okát érdemes részletesebben megvizsgálni.

A Szlovák Kormány 1971. június 25-én kelt 125. számú rendelete alapján a magyar és az ukrán kisebbség kulturális szövetsége a Nemzeti Front kötelékéből átkerült a Szlovák Kulturális Minisztérium irányítása alá. Ekkor mindkét szervezet új alapszabályzatot kapott, illetve fogadott el. A két szervezet statútuma között azonban lényeges különbségek voltak.

A politikai hatalom az akkori alapszabályzat révén a Csemadokot tanácsadói szereppel és a hivatalos politika megvalósításában segédszervi küldetéssel bízta meg. Abban határozta meg a szervezet feladatát, hogy tagjait és a magyar kisebbséget nevelje a dialektikus-materialista világnézetre, a kommunista eszmék helyességéről való meggyőződésre, szocialista hazafiságra és proletár internacionalizmusra, valamint harcoljon a nacionalizmus és a burzsoá ideológia bármiféle megnyilvánulása ellen. Ilyen szellemben szervezze a kulturális-műkedvelő rendezvényeket, amelyek fő részét alkotják tevékenységének.

Ezzel szemben az ukrán kulturális szövetség alapszabályzata a bevezetőben tényként kezeli az ukrán kisebbség társadalmi alanyi-

ságát. A szervezet céljai és feladatai között ugyan szerepel a csehszlovák szocialista hazafiságra való nevelés, de annak a függvényében, hogy a csehszlovákiai ukrán kisebbség a Szovjetunióban élő ukrán anyanemzet részét alkotja. Az alapszabályzat a szervezet feladatául szabja, hogy tevékenységében különös figyelmet fordítson az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság sikereinek és ezek népszerűsítésének. Az alapszabályzat továbbá feljogosítja a szervezetet, hogy közreműködjék az ukrán iskolaügy fejlesztésében; tevékenységét a párt és az államigazgatás szerveivel együttműködve fejtsse ki. Tehát nem tanácsadóként, illetve „segédrendőri” minőségben mint a Csemadok, hanem partnerként.

Szembeötlő a két szervezet ilyen lényegbevágó megkülönböztetése. Ez azonban nem amiatt következett be, hogy az ukrán nemzeti kisebbség anyanemzete a Szovjetunió népeinek egyike. 1971-ben a nemzeti kisebbségek kulturális szövetségeinek a Szlovák Kormány által elrendelt politikai státusváltása ugyanis nem volt országos és általános tendencia. Csehországban nem sújtotta ilyen határozat a lengyel kisebbség kulturális szervezetét, holott az is — a Csemadokhoz hasonlóan — az 1968-as reformpolitika támogatója volt. És — amint azt az előbb illusztráltuk — Szlovákiában is különböző mércével mértek. Az ukránok kulturális szövetségét az új helyzet nem sújtotta, csak a hatalomhoz való csatlakozását változtatta meg. Ezért elég nyilvánvaló, hogy az átszervezés a Csemadok ellen irányult. És ennek nem csupán az volt az oka, hogy 1968-ban a szervezet az egész magyar kisebbség szószólójává vált. A Csemadok lefokozásában ismét érvényesült a II. világháború végén, pártállásra való tekintet nélkül elfogadott és 1945–49 között minden módon érvényesített csehszlovák nemzeti-politikai doktrína, miszerint az országban élő nem szláv népek az ország ellenségei.

Ennek az ismert ténynek az ellenére a Csemadok Központi Bizottságának Elnöksége 1986 végén úgy remélte, hogy a Nemzeti Fronton belül megkaphatja legalább azt a jogkört, ami megillette az ukránokat a politikailag alacsonyabbrendű helyzetben, azaz a kulturális minisztérium irányítása alatt. Ebben a reményben dolgozta ki az elnökség az alapszabályzat első változatát.

Ez a tervezet abban határozta meg a szervezet küldetését, hogy növelni kívánja a magyar kisebbségnek az állam politikai életében való kvalifikált képviselőjét és fejleszteni az anyanyelvi

kultúrát és az iskolaügyet. A szervezet egyik célja — az utalódó ideológiával összhangban — a proletár internacionalizmusra való nevelés, de annak a ténynek a függvényében, hogy a csehóslóvákiai magyar kisebbség a magyar nép részét alkotja. Továbbá a szervezet együttműködik az állami szervekkel a magyar iskolai oktatás fejlesztésében; a nemzeti fronton belül pedig képviseli és védelmezi saját érdekeit, valamint a nemzeti front szerveivel együttműködve javaslatokat terjeszt be a párt és az állami szerveknek.

A tervezetben tehát lényegileg minden benne volt, ami az ukrán kisebbség szervezetét már korábban is megillette. Kivételt csupán az anyaországhoz — Magyarországhoz — fűződő kapcsolata jelentette. A Csemadok országos vezetősége nem mert odáig elmenni, hogy az eddigi legneuralgikusabb kérdést, a magyarországi szellemi élet behozatalát, legalizálni próbálja. Azaz lemondott a „magyarországi sikerek” propagálásáról. A kulturális minisztérium ugyanis már az 1970-es évek második felétől szabályozni igyekezett a magyar szellemi importot, 1981-től pedig szigorúan tiltotta magyarországi vendégelőadók fellépését a Csemadok-rendezvényeken. Hivatalosan ugyanis csak azok a magyarországi előadók szerepelhettek, akik meghívását több mint egy évvel előtte a minisztérium a hivatalos kulturális egyezménykereten belül engedélyezte.

A Csemadok alapszabályzat-tervezetét a belügyminisztérium és a pártszervek első olvasásra visszadobták azzal az utasítással, hogy az új alapszabályzat lényege nem térhet el a korábbitól.

A Csemadok tagsága közé 1987 márciusában kiszivárgott ez a hír. Ezért több helyről jogosan és bölcsen követelték, hogy a központi bizottság elnöksége bocsássa nyilvános vitára a tervezetet.

Az országos közgyűlés összehívásának időpontja attól függött, hogy elkészül-e az új tervezet. Amint tudjuk, elkészült és csaknem szószerint azt tartalmazta, amit az 1972-ben érvénybe lépett alapszabályzat. Tehát a szervezet nem fejthet ki semmilyen érdekvédelmi tevékenységet (még saját szervezeti érdekeit sem védheti), nem tűzhet ki olyan célokat, amelyek a magyar kisebbség politikai életét pozitívan befolyásolhatják; nem veheti fel programjába a magyar iskolák fejlesztésének szorgalmazását; továbbra sem lehet partnere más szervezeteknek (ez összefügg a nemzeti front-

ban elfoglalandó korlátozott státusával), nem deklaráhatja, hogy a csehszlovákiai magyar kisebbség részét képezi a magyar nemzetnek és nem vállalhatja magára azt a szerepkört, hogy javaslatokat terjesszen a párt- és állami szervek elé. Ennek az utóbbi lehetőségnek a megvonása azonban formális, hiszen az ország alkotmánya erre minden csehszlovák állampolgárt feljogosít, így a Csemadok tagjait is, még ha az alapszabályzat nem hirdeti is meg ezt a jogot.

A Csemadok vezetősége nyilván azt az utasítást kapta a politikai hatalomtól, hogy ezt a kizsigerelt tervezetet kell változtatás nélkül elfogadtatnia a közgyűléssel. A körülmények ugyanis erre utalnak.

A közgyűlés résztvevőinek egy része április 11-én reggel láthatta először egy rövid időre az alapszabályzat-tervezetet. Akkor hívták össze a küldöttek pártértekezletét. A pártcsoport ülése után azonban vissza kellett szolgáltatniuk a szöveget. A többi résztvevő csak másnap reggel nyolc óra után olvashatta először a tervezetet és alig két órája állt rendelkezésére, hogy megértse, elemezze és javaslatokat terjesszen a javasló bizottság elé.

A manipulatív körülmények ellenére sok javaslatot nyújtottak be a küldöttek. De mivel előre el volt döntve, hogy a szövegen nem lehet változtatni, a javasló bizottság nem is ülésezett. Ezzel megsértette az ülés munkarendi szabályát. Mégis, a résztvevők nyomására, el kellett fogadni néhány módosító javaslatot. Ezek közül kettő tekinthető elvi jellegűnek. A tervezet III. cikkelyének 4. bekezdése leszögezi, hogy a csehszlovákiai magyarság kultúrájának fejlődése a Csehszlovákiában élő nemzetek és nemzetiségek kultúrájának részeként megy végbe. A küldöttek ezt oly értelemben változtatták meg, hogy a csehszlovákiai magyar kisebbség kultúrájának fejlődése az egyetemes magyar kultúra részeként megy végbe. A tervezet VII. cikkelye 15. bekezdésének b) pontja alatti megfogalmazásból pedig kihúzták azt az elvi részt, hogy a Csemadok alapszervezetei tagjaikat a csehszlovák államiságra fogják nevelni. A többi elvi jellegű módosító javaslatról hallgatott a javasló bizottság. Pedig ezek — a szervezet működése és a magyar kisebbség jelene szempontjából — fontosabbak voltak az említettekénél. A magyar kisebbség érdekvédelmére, az óvodák és az iskolák sorsára, a Csemadoknak az állami szervekhez és más

tömegszervezetekhez fűződő kapcsolatának tisztázására vonatkoztak.

A küldöttek végül megbízták a központi bizottság új elnökségét, hogy a módosításokkal együtt nyelvileg, stilisztikailag javítsa ki az alapszabályzatot. Ez azonban jogtalan felhatalmazás volt, mert a procedurális szempontból még érvényes korábbi alapszabályzat VIII. cikkelye, I. bekezdésének a) pontja értelmében minden változtatásra kizárólag a közgyűlés jogosult. Nyilván ezért szerepel a közgyűlés határozatában csak annyi, hogy a közgyűlés jóváhagyta a Csemadok alapszabályzatát.

A Csemadoknak azonban egyelőre nincs érvényes alapszabályzata, mert a belügyminisztérium még nem hagyta jóvá a közgyűlésen elfogadott szöveget. Persze korábban sem volt ez másként. A belügyi hatóság többnyire évekig nem nyilatkozott arról, hogy egyetért-e a Csemadok által beterjesztett alapszabályzattal. Például az 1966 decemberi módosítást csak 1968 októberében hitelesítette. Ennek a taktikának elsősorban az a lényege, hogy megfoghatatlanná teszi a jogi körülményeket. A totalitárius hatalom számára ugyanis az lenne a legelfogadhatóbb, ha nem lennének számára kényelmetlen elemek a társadalomban. Pecchére, ezek totális elnyomása ma már jogilag kodifikálhatatlan, ezért a jogbizonytalanság eszközához nyúl. Erre máris akad példa. Ez évben, május 9-én és 10-én rendezték Gimesen a Csemadok művelődési klubjainak nyitrai járási találkozóját. A járási pártbizottságról figyelmeztették a Csemadok járási bizottságát, hogy ne engedélyezze magyarországi előadók fellépését a rendezvényen. Az utasítás megtagadása esetében pártbüntetést helyeztek kilátásba.

Íme ez a helyzet pillanatnyilag a Csemadok jogállásában. Ennek kapcsán azonban figyelmeztetnünk kell a szervezet tagságát: az országos konferencia legfontosabb napirendi pontja — az alapszabályzat megvitatása valamint elfogadása — nem zajlott le reguláris keretek között. Ezekután nem az alaptalan bizalmatlanság megnyilvánulása lenne, ha a tagság számon kérné a szervezet központi bizottságának elnökségétől, hogy milyen szöveget nyújtott be a belügyminisztériumba. Ha ugyanis kiderül, hogy mást fogadott el a közgyűlés és mást a belügyminisztérium, akkor ismét össze kell hívni az országos konferenciát.

Pozsony, 1987. június 14.

IV

A Szlovák Belügyminisztérium elutasította a Csemadok alapszabályzatát

A Csemadok képviselőinek június 16-án hivatalosan bejelentették, hogy a szervezet áprilisi közgyűlésén elfogadott alapszabályzatát a Szlovák Belügyminisztérium nem hagyta jóvá. Elsősorban azért, mert a tervezetben a közgyűlés az alábbi módosítást tette: a csehszlovákiai magyar kisebbség kultúrájának fejlődése az egyetemes magyar kultúra részeként megy végbe.

Csehszlovákiában az állampolgárok szervezkedési jogát a Törvénytár 1951-ben kiadott 68-as sz. törvénye és a belügyminiszternek a Hivatalos Közlöny 1951. évfolyamában közzétett 348. sz. rendelete határozza meg.

A törvény 2. cikkelyének 2. bekezdése szerint egy szervezet megalakulásához szükséges szervezeti szabályzatának belügyminisztériumi jóváhagyása. A 4. cikkely 1. bekezdése szerint a szervezet fejlődéséről az állam gondoskodik, biztosítja működéséhez a kedvező feltételeket és figyelemmel követi, hogy ez tartalmilag összhangban legyen az alkotmánnyal valamint a népi-demokratikus rendszer alapelveivel.

A belügyminiszteri rendelet 1. cikkelye pedig kimondja, hogy a dolgozó nép önkéntes szervezetekbe tömörül társadalmi és kulturális érdekeinek sokoldalú fejlesztésében való tevékeny részvétele végett. Az azóta elfogadott módosítások nem változtatták meg ezeket a tételeket.

Az említett jogi normák, noha tükrözik az 1950-es évek szellemét, mert szövegezésük teret biztosít az önkényes értelmezésnek, mégis tartalmaznak néhány egyértelmű támpontot:

— törvény feljogosítja a belügyminisztériumot a szervezeti szabályzat elfogadására;

— a szervezet szelleme nem ellenkezhets az alkotmánnyal és ebből következően az érvényes törvényekkel. Ha ezekkel ellentétes a szervezet programja, akkor ezt a belügyminisztérium jogosan elutasíthatja;

— a szervezet feladata és egyúttal joga is teret biztosítani a tagok társadalmi és kulturális érdekei fejlesztésének.

A Csemadokról kiadott ezévi III. jelentésünkben részletesen

foglalkoztunk a szervezet alapszabályzatával, amelynek a szervezet felépítését és működési elveit tartalmazó része (szervezeti szabályzata) az alapítástól kezdve alig változott. Irányításként továbbra is az ún. demokratikus centralizmus elve érvényesül, ahogy azt előírja az 1951/68-as Tt. sz. törvény. Programja azonban lényegesen korlátozottabb mint a csehszlovák alkotmányban foglalt jogok, mert nem tükröződik benne sem az 1968-ban kiadott 144. Tt. sz. nemzetiségi alkotmánytörvény, sem az 1960-ban kiadott 100. Tt. sz. alkotmánytörvény 29. cikkelye, amely feljogosít minden csehszlovák állampolgárt és szervezetet, hogy kezdeményező javaslatokkal és panaszokkal forduljon a képviseleti testületekhez és más állami szervekhez. Azaz érdek-képviseleti tevékenységet fejtsen ki. A szervezet programjából kezdettől fogva hiányzik a tagok – tehát a magyar kisebbség – társadalmi és kulturális érdekei fejlesztésének az idézett belügyminiszteri rendelettel kimondott elve. Ennek az elvnek velejárója az érdekvédelem. Tehát a Csemadok alapszabályzata korántsem meríti ki a törvényes lehetőségeket. A belügyminisztérium által kifogásolt módosítás, amely szerint a csehszlovákiai magyar kisebbség kultúrája az egyetemes magyar kultúra részét képezi, alapvető kulturális, de egyben társadalmi érdeke is a kisebbségnek. Az elutasítása a kisebbség jogos kulturális érdekét sérti.

A felsorolt tényekből kiindulva a belügyminisztérium a Csemadok alapszabályzata jóváhagyásának visszautasításakor, de már az előkészítése folyamán is

- önkényesen értelmezte a gyülekezési törvényt,
- visszaélt a törvény által megszabott jogkörével,
- korlátozta a törvényes jog gyakorlati érvényesülését,
- semmibe vette a 80 ezer Csemadok-tag által megválasztott küldöttek jogos alapszabályzat-módosítását,
- figyelmen kívül hagyta a közgyűlésnek törvényes keretek között gyakorolt határozati jogát,
- nyilvánvalóbbá tette a magyar kisebbség hátrányos megkülönböztetését.

Korábbi jelentéseinkben említettük, hogy az ukrán kisebbség kulturális szervezetének alapszabályzata a Csemadokéhoz képest nagyobb jogkört biztosított a szervezetnek. Az ukránok szövetsége alapszabályzat-módosító közgyűlésének előkészítése éppen most zajlik. A legújabb fejlemények szerint a Szlovák Iskolaügyi

Minisztérium és a Szlovák Kulturális Minisztérium álláspontja miatt az ukrán kisebbség szervezetének az alapszabályzatából is ki kellene hagyni azt a kezdetől fogva elismert tényt, hogy a csehszlovákiai ukrán kisebbség a Szovjetunióban élő ukrán anyanemzet része. Okunk van feltételezni, hogy ez a Csemadok alapszabályzata kapcsán kialakult huzavona miatt következnek be.

A Csemadok jogi helyzetében az alapszabályzat visszautasítása miatt bizonytalan állapot uralkodik. A régi alapszabályzat egy része ugyanis automatikusan érvényét veszteséte amiatt, hogy 1987. január elsejével a szervezetet visszavették a Nemzeti Frontba. A közgyűlésen elfogadott új alapszabályzat pedig teljes terjedelmében hatályon kívül helyezte a régit. A belügyminisztérium elutasító döntése azonban semlegesítette a közgyűlés döntését és ismét érvényessé tette a részben érvényét veszteséte régi alapszabályzatot, amely emiatt csupán ideiglenesnek tekinthető. Az alapszabályzat visszautasítása a belügyminisztérium által azonban azt is jelenti, hogy nincs jogilag kodifikálva a Csemadok visszavétele a Nemzeti Frontba. Jelenleg senkinek sincs joga módosítani az alapszabályzat szövegét. Ehhez ismét össze kellene hívni az országos közgyűlést.

Kérdés, hogy a Csemadok országos vezetősége mit tesz ebben a nem irígylésre méltó helyzetben. Azt tudjuk, hogy június 19-én a Központi Bizottság elnökségének ülésén a szervezet országos elnöke és főtitkára nem közölte az alapszabályzat visszautasítását az elnökség tagjaival. És máig nem hozták nyilvánosságra a belügyminisztériumnak ezt a döntését, holott ez kötelességük lett volna.

Az alapszabályzat elutasításával Szlovákia politikai vezetősége azonban nem csupán a hatalmát fitogtatta. Az elutasítás oka azt bizonyítja, hogy a csehszlovák politikai hatalom továbbra sem hajlandó elismerni a magyar kisebbségnek az egyetemes magyar kultúrához tartozására való jogát és természetes érdekét. Kezdetől fogva az a törekvése, hogy lekapcsolja a magyar kisebbséget erről a kultúráról és etnikai zárvánnyá változtassa.

Pozsony, 1987. július 10.

A Szlovák Belügyminisztérium megcsonkítva hagyta jóvá a Csemadok új alapszabályzatát

A Szlovák Belügyminisztérium a korábbi elutasító álláspontja ellenére az 1987. október 1-én kiadott VVS/1–38/1987 sz. határozatával mégis jóváhagyta a Csemadok új alapszabályzatát.

Miért és hogyan került sor erre csaknem hat hónap késéssel?

A Csemadokról kiadott III. jelentésünkben beszámoltunk arról, hogy már az áprilisi közgyűlésen meg lett sértve az addig érvényben lévő alapszabályzat ügyrendi része, mert a közgyűlés munkaelnöksége jogtalanul átruházta a szervezet központi bizottságának elnökségére az új alapszabályzat stilisztikai véglegesítési jogát. Ezzel lehetőség nyílt a közgyűlésen elfogadott alapszabályzat jogtalan megváltoztatására, amelyre azután került sor, hogy június 16-án a Szlovák Belügyminisztérium elutasította az új alapszabályzat jóváhagyását.

Az áprilisi közgyűlést megelőzően a Csemadok országos vezetősége a belügyminisztériummal és a politikai szervekkel egyeztetette az alapszabályzat-tervezetet, azonban a közgyűlés küldöttei ezt csak több módosítással fogadták el. Ezek közül a leglényesebb a III. cikkely 4. bekezdésében található megállapítást érintette, mely a módosítás után így hangzott: a csehszlovákiai magyar nemzetiség kultúrájának fejlődése az egyetemes magyar kultúra részeként történik. Emiatt vetette el a belügyminisztérium 1987 júniusában az alapszabályzatot, és ez a megfogalmazás lett jogtalanul megváltoztatva a belügyminisztérium utasítása szerint a következő módon: a Csemadok „szem előtt tartja azt a tényt, hogy a csehszlovákiai magyar nemzetiség kultúrájának fejlődése az egyetemes nemzeti kultúra, valamint Csehszlovákia nemzeti és nemzetiségi kultúrájának szerves részeként történik.”

Ezzel kapcsolatban több kifogást emelhetünk. A fogalmazás ugyanis:

– értelmetlen, mert nem világos, hogy mely nemzet kultúráját kell ezen érteni (az egyetemes nemzeti kultúra fogalom csak a nemzet megjelölésével kap értelmet);

– zavaros, mert a közgyűlésen elfogadott módosítással ellentétes értelmet sugall (egy adott kultúra több kultúra szerves ré-

szeként nem fejlődhet, csak kölcsönhatásban. De mivel konkrétan csak a „csehszlovák nemzeti és nemzetiségi” kultúrát említi, ezért az egyetemes kultúrát értelmileg ebbe a körbe rendeli. Az önálló magyar kultúráról ugyanis nem esik szó az alapszabályzatban);

– helytelen, mert nemlétező fogalmakat használ (Csehszlovákia nemzeti és nemzetiségi kultúrája sem fogalomként sem a valóságban nem létezik. De van cseh és szlovák kultúra és van a nemzeti kisebbségek kultúrája, amely a lengyel, ukrán, német, magyar stb. nemzeti kultúra részét alkotja).

A Szlovák Belügyminisztérium által jóváhagyott alapszabályzat jogilag nem érvényes, mert

– meg lett sértve a közgyűlésen az ügyrendi szabályzat;

– a III. cikk 4. bekezdésében lévő meghatározás nem azonos a közgyűlésen elfogadott szöveggel;

– az alapszabályzatban minden értelmi és stiláris módosítást csak a szervezet közgyűlése hivatott és jogosult elfogadni. Emiatt tehát a Csemadoknak jelenleg de facto létező, ám de jure törvénytelen alapszabályzata van.

Ezt a helyzetet csak két módon lehet jogilag elfogadhatóvá tenni:

1) törvényesítik a közgyűlésen elfogadott szöveget, vagy

2) új közgyűlést hívnak össze.

Harmadik lehetőség nincs, mert a létező helyzet jogilag elfogadhatatlan. Valamint az egyetemes nemzeti kultúrához és az egységes nemzethez való tartozás joga minden ember, ennek következtében minden nemzeti kisebbség elidegeníthetetlen joga.

Pozsony, 1987. november 30.

A Csehszlovákia Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottsága

A kiadmány hitelül: Duray Miklós, Jaskový rad (Alagút sor) 161
831 01 Bratislava (Pozsony)

Megküldve: A Csemadok Központi Bizottsága Elnökségének,
A Szlovák Kormány Nemzetiségi Tanácsának, A Szlovák
Belügyminisztériumnak

FÜGGELÉK

*A Jogvédő Bizottság kérdése a CSEMADOK Elnökségéhez:
Hány alapszabályzata van a CSEMADOK-nak?*

Jogvédő bizottságunk 1987. november 30-án kiadott jelentésében rámutatott, hogy a CSEMADOK alapszabályzata, amelyet 1987. október 1-én hagyott jóvá a Szlovákia Belügyminisztériuma, jogilag nem révényes. Az 1987 október közepén brosúraként megjelentetett alapszabályzat szövege ugyanis a III. cikkely 4. bekezdésében eltér a CSEMADOK közgyűlésén elfogadott szövegezéstől.

Mostani észrevételünkre az adott okot, hogy 1988 januárjában a CSEMADOK képes hetilapja, a HÉT, 2., 3., 4. számában ismét közzétette az új Alapszabályzatot. Az újrapiublikált szöveg azonban a kifogásolt szakaszban értelmileg eltér az októberben nyomtatott brosúra szövegétől, nem beszélve a rengeteg értelemzavaró sajtóhibáról.

Továbbá, Szlovákia Belügyminisztériumától 1988. január 21-i postabélyegzővel ellátott, de iktatószám nélküli levél érkezett Duray Miklós címére, amelyben a minisztérium a Jogvédő bizottság 1987. november 30-án kelt dokumentumára válaszol. Íme a levél teljes szövege:

A Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kulturális Szövetsége Alapszabályzata jóváhagyásának ügyében írt levelére az alábbiakról értesítjük:

A Szlovák Szocialista Köztársaság Belügyminisztériuma 1987. okt. 1-én a VVS/1...38/1987-es számú határozatával jóváhagyta a Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kulturális Szövetségének Alapszabályzatát. Az Alapszabályzat az illetékes érdekelt szervek és szervezetek véleményének a kikérése után lett jóváhagyva. Az alapszabályzattervezet a véleményezések és a CSEMADOK felelős képviselőivel való megtárgyalás után lett előterjesztve a szövetség közgyűlésének további intézkedés végett. Ennek keretében több megjegyzés lett értékelve és bedolgozva az új alapszabályzatba. Amennyiben kifogásolja a beadványban az alapszabályzat III. cikkelye 4. bekezdése szövegének helyességét, rámutatunk, hogy az Ön által feltüntetett szöveg a Csehszlovák Szocialista Köztársaság magyar nemzeti-

ségű állampolgárai kultúrájának fejlődését illetően nem azonos az alapszabályzat említett részében található megfogalmazással.

Az alapszabályzat III. cikkelye 4. bekezdésének szövege így hangzik: „szem előtt tartva, hogy a Csehszlovák Szocialista Köztársaság magyar nemzetiségű polgárai kultúrájának fejlődése a nemzeti kultúra és a Csehszlovák Szocialista Köztársaság nemzeti és nemzetiségi kultúrájának fejlődésével összefüggésben történik.” A szövegnek ez a megfogalmazása helyes és visszatükrözi a Csehszlovák Szocialista Köztársaság magyar nemzetiségű állampolgárai kultúrájának sajátos fejlődését.

Kétkelkedünk abban, hogy jogosult-e a jóváhagyott alapszabályzattal kapcsolatos szubjektív nézeteit kifejezni a Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottsága nevében. Tekintettel arra, hogy beadványának másolatát megküldte a Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kulturális Szövetsége Központi Bizottságának is, feltételezzük, hogy az majd állást foglal ezzel kapcsolatban.

Végezetül értesítjük, hogy a Szlovák Szocialista Köztársaság Belügyminisztériuma az önkéntes szervezetekről és gyülekezetekről 1951-ben kiadott 68-as számú törvénye értelmében hagyta jóvá az új alapszabályzatot.

JUDr. Štefan Kusý
az általános belügyi igazgatás szakosztályának igazgatója

A levélből következik, hogy a szervezetnek immár négy különböző alapszabályzata van. Az egyes változatokat az áttekinthetőség kedvéért most felsoroljuk:

1. A CSEMADOK Közgyűlésén elfogadott – tehát eredeti, valóban jogerős szöveg: „szem előtt tartja azt a tényt, hogy a csehszlovákiai magyar nemzetiség kultúrájának fejlődése az egyetemes magyar kultúra részeként történik.”

2. Az október közepén brosúraként publikált szöveg (engedély szám: ZT 48 7361157–87): „Szem előtt tartja azt a tényt, hogy a csehszlovákiai magyar nemzetiség kultúrájának fejlődése az egyetemes nemzeti kultúra, valamint Csehszlovákia nemzeti és nemzetiségi kultúrájának szerves részeként történik.”

3. A HÉT-ben 1988. január 8-án publikált változat: „Szem előtt tartja azt a tényt, hogy a csehszlovákiai magyar nemzeti-ség kultúrájának fejlődése az egyetemes nemzeti kultúra, vala-mint Csehszlovákia *nemzeti* és *nemzetiségi* kultúrájának *szerves részeként* történik.”

4. A Szlovákia Belügyminisztériuma által jóváhagyott szlo-vák nyelvű változat hiteles fordítása: „szem előtt tartja, hogy a Csehszlovák Szocialista Köztársaság magyar nemzetiségű állam-polgárai kultúrájának fejlődése a *nemzeti kultúra* és a Csehszlo-vák Szocialista Köztársaság *nemzeti* és *nemzetiségi* kultúrájá-nak fejlődésével *összefüggésben* történik.”

A felsorolt 4 változat közül kétségtelen, hogy az első, a CSE-MADOK Közgyűlése által elfogadott változat az érvényes. A má-sodik és a harmadik változat között csak finom eltérés van. Míg a 2. változat államnemzetet és államnemzetiséget említ (Cseh-szlovákia nemzeti és nemzetiségi kultúrája... ugyanis ezt jelenti), addig a harmadik változat ezt a nemlétező fogalmat elhagyja és a valósághoz közelebb álló ...„Csehszlovákia *nemzeti* és *nemzeti-ségei* kultúrája...” meghatározást használja. A 4. változat azon-ban eltér mind a másodiktól mind a harmadiktól és ellentétes az elsővel is, mert a kultúrával kapcsolatban nem tartalmazza sem az „egyetemes” sem a nemzetet jelölő „magyar” mellék-nevet. Ezek a hiányzó kifejezések alkotják vitánk kulcskérdését. Továbbá az utolsó változat az előbbi kettővel szemben a felso-rolt kultúrák fejlődését nem egymás szerves részének tekinti, hanem csupán összefüggést lát fejlődésük között.

További kérdéseink: Ha a CSEMADOK országos vezetősége el akarja hitetni a szervezet tagjaival, hogy a Belügyminisztérium-ban jóváhagyott szöveg az érvényes, miért nem azt a szöveget tette közzé október közepén, amelyet a Belügyminisztérium jóvá-hagyott? Ki akar becsapni a CSEMADOK KB Elnöksége, a szer-vezet tagjait, a Belügyminisztériumot vagy önmagát? A politikai szervek egyértelműen tudatták a közgyűlés összehívása előtt a CSEMADOK akkori országos vezetőségével: szó sem lehet arról, hogy a magyar kisebbség összetartozását az egyetemes magyar kultúrával és a magyar nemzettel hivatalosan elismerjék. Ha ezt akkor a CSEMADOK vezetősége a közgyűlés elé tárta volna, most nem kellene ilyen komolytalan bújócskát játszania. Ideje lenne, ha a CSEMADOK illetékes tisztségviselői végre nyíltan

állást foglalnának ebben a kérdésben. Végül is a magyar kisebbség egyetlen legális fórumának alapidokumentumáról van szó.

A Csehszlovákiai Magyar Kisebbség
Jogvédő Bizottsága

Pozsony, 1988 február

A kiadmány hiteléül: Duray Miklós

A Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő
Bizottságának dokumentumaiból

A pozsonyi gyújtogatások

I

Levél Szlovákia Főügyészéhez

Tisztelt Főügyész Úr!

Már nyilván tud róla, hogy 1987. március 8-ról 9-re virradóra eddig ismeretlen tettesek felgyújtották az Ifjú Szívek dal- és tánc-együttes székházát és próbatermét. Ugyanezen az éjszakán támadást intéztek az Új Szó és a Csemadok Központi Bizottságának épülete ellen. Tehát egy éjszaka Pozsony négy különböző pontján magyar intézmények épületeit rongálták meg. Ez egyértelműen arra mutat, hogy olyan szervezett akcióról van szó, amely a magyar kisebbség ellen irányult. Szó sem lehet véletlenről vagy egyéni akcióról. És ha tekintetbe vesszük, hogy a Csemadok címtábláját rendszeresen szétverik, az Új Szó bejáratát már máskor is megrongálták, feliratát bemázolták, a magyar intézmények épületeinek falát feliratokkal csúfítják, Petőfi Sándor szobrát rendszeresen csonkítják és bepiszkítják, vagy amikor a pozsonyi magyar könyvesbolt még magyar könyvesbolt volt és ezt hirdette magyar nyelven a bejárata feletti felirat, akkor ez is többször a vandalizmus áldozata lett, ha számbavesszük, hogy a magyar intézmények alkalmazottait gyakran megfenyegetik telefonon, hogy a járművekben az egymással beszélgető magyar gyerekeket megintik a szlovák felnőttek a magyar beszéd miatt, hogy ismereteseek az olyan esetek, amikor magyar fiatalokat azért vertek meg vagy halállal fenyegették, mert magyarok, ha tudatosítjuk, hogy a szlovák iskolákban nem tanítják a fiatalokat

toleranciára, hanem inkább magyargyűlöletre nevelik, ha tudatosítjuk, hogy a hivatalos szervek milyen módon nyomják el a magyar kisebbséget gazdaságilag és kulturálisan, hogyan teszik lehetetlenné anyanyelvének használatát, hogyan sorvasztják el iskola-rendszerét, miképpen gátolják kapcsolatát anyanemzetével, Magyarországgal, hogyan igyekeznek eltüntetni mindent, ami a magyar kisebbség jelenlétéről és autochton létéről tanúskodik, hogyan írják át a történelemkönyveket a magyarellenes gyűlölet tankönyvévé, akkor tulajdonképpen alig lehet csodálkozni a március 9-re viradó éjszakán lezajlott fasisztoid akción.

Csakhogy folytatnunk kell a gondolatmenetet. Akikben először csak a csendes gyűlöletet keltették föl a magyarok iránt és akik később esetleg már házak falát írták tele magyarokat gyalázó ocsmányságokkal, de akik most már rombolásra, gyújtogatásra is vetemedtek, azok maholnap akár magyarokat is gyilkolhatnak csupán azért, mert magyarok. Az ilyen körülmények között hogyan érezhetik itt biztonságban magukat a magyarok. És az egyik-másik sikeres magyarellenes akción fölbuzdulva mások is erre vetemedhetnek, vérszemet kaphatnak. Kérdezzük: hová fajulhat ez az állapot?

Ez a vasárnap éjszakai eset sokkal többről árulkodik mint ami fölött könnyen napirendre lehet térni a rendőrségi hírek olvasta után. Ha a hatóságok nem kerítik elő a tetteket, nem derítik fel a bűntény valódi hátterét és nem fogják róla pontosan és részletesen tájékoztatni a közvéleményt, akkor a magyar kisebbség bizonytalansága, bizalmatlansága és kiszolgáltatottságából származó félelme egyre mélyebb lesz.

Végül arra akarjuk felhívni a Főügyész Úr figyelmét, hogy nem csupán ezzel az esettel kell foglalkozni, hanem a Szlovákiában egyre erősödő – helyenként militáns jelleget öltő – magyarellenességgel is, amelynek mindeddig sem a törvények erejével, sem pedagógiai eszközökkel, sem a politikai kultúrára való neveléssel senki sem próbált gátat vetni.

Pozsony, 1987. március 16.

A Csehszlovákiai Magyar Kisebbség
Jogvédő Bizottsága

II

Hogyan folyik a nyomozás?

Korábbi jelentéseinkben beszámoltunk, hogy 1987. március 8-ról 9-re virradóra Pozsonyban négy különböző helyen ismeretlen tettesek támadást intéztek magyar kisebbségi intézmények épületei ellen. A bűnügyi rendőrség ugyan jegyzőkönyvezett minden esetet, nyomozást csak az Ifjú Szívek dal- és táncegyüttes két épületének felgyújtói ellen rendelt el. A nyomozószervek kezdetől fogva elutasították az összefüggést a négy egyidejű és politikailag azonos jellegű eset között. A Szövetségi Kormány Elnökének írt levelünkben jeleztük, hogy Szlovákia politikai vezető köreiből azt a célzatos elképzelést terjesztették, hogy a támadásokat politikai megfontolásból a magyar kisebbség tagjai hajtották végre. Ezt a nézetet magáévá tette a szlovák közvélemény egy része is. Ezzel a híreszteléssel kapcsolatban máig nem foglaltak állást az illetékesek. A rendőrség szintén ezt az elképzelést követte és kizárólag az Ifjú Szívek tagjait gyanúsította a tett elkövetésével.

A nyomozás folyamán az együttes összes jelenlegi és számos volt tagját, esetenként családtagokat, legkevesebb 189 személyt hallgattak ki. Többüktől alibi bizonyítását is követelték. Nem kímélték az együttes 15–17 éves korú fiatalokból álló utánpótlási csoportjának tagjait sem. Kihallgatásuk alatt nem engedélyezték a szülők jelenlétét. Többüket négy-öt órán át tartották benn. A felnőttek kihallgatása gyakran hat órán túl is tartott, miközben még ivóvíz fogyasztását sem engedélyezték nekik. A kihallgatott személyek túlnyomó többségét – annak ellenére, hogy erről nem volt hivatalos döntés – gyanúsítottak tekintették és ezt törvénybe ütköző módon, fenyegetőleg közölték velük. A nyomozás jellegére utal, hogy az együttes tagjainál a kihallgatások során személyes ügyeik, intim kapcsolataik és családi viszonyaik révén lelki zsarolással is próbálkoztak a rendőrök. R. Péter 16 éves fiatakorút, aki ebben az időben betegállományban volt, csaknem 8 órán át hallgatták ki első alkalommal. Édesanyját – aki orvosságot vitt számára – nem engedték hozzá. A gyerek azóta pszichiátriai kezelésre szorul, mert bevizel. Az együttes szimfonikus zenekara karmesterének a feleségét pedig azért hallgatták ki sorozat-

ban órákon át, mert ujjlenyomatát — állítólag — megtalálták a gyűjtogatók által széttépett, el nem égett kottalapokon. Mind a karmester, mind felesége útlevelét bevonták. Az együttes összes tagjától ujjlenyomatot vettek. A rendőrök — a kihallgatottak szerint — nem közölték velük jogaikat, sem azt, hogy visszautasíthatják az ujjlenyomattvételt. Egy részüket előzetes értesítés nélkül vitték el kihallgatásra. Többségüket ugyan hivatalosan beidézték, de anélkül, hogy feltüntették volna az okot. Csupán az volt ráírva a nyomtatványra, hogy kihallgatásra szól az idézés.

A bűncselekmények elkövetése után két hónappal a rendőrség arról értesítette az Ifjú Szívek vezetőségét, hogy felfüggeszti az eredménytelen nyomozást. Az együttes igazgatója azonban írásban követelte a nyomozás folytatását és a tettesek kézrekerítését. A bűnügyi rendőrség így június 16-tól tovább folytatja a nyomozást. A furcsa azonban az, hogy ismét azokat hallgatják ki, akiket már hónapok óta ok nélkül zaklatnak. Az együttesrel szemben márciusban elrendelt gazdasági vizsgálat — amint várható volt — nem derített ki semmilyen gazdasági visszaélést. Ezekről az esetekről és a nyomozásról máig nem tettek közzé hivatalos jelentést, nem informálták a lakosságot.

Július 27-re virradóra ismeretlen tettesek ismét támadást intéztek az Ifjú Szívek ellen. Betörték az együttes Híd utcai székházának bejáratát. A rendőrség csak négy órával az eset bejelentése után szállt ki a helyszínre.

Ennek kapcsán emlékeztetni kell, hogy eddig, magyar vagy magyar jellegű intézmények ellen irányult akciókkal kapcsolatban soha nem foglaltak állást a hivatalos szervek és a tetteseket soha nem derítette ki a rendőrség. Például 1979-ben betörték a Csemadok székházába. Feldúlták az iratokat, értéktárgyakat azonban nem vittek el. A tettes ismeretlen maradt. 1984 májusában betörték a füleki gimnázium épületébe. Nem tűnt el semmi, csak végigdúlták a tanári szobát. A pedagógusoktól ujjlenyomatot vett a rendőrség, a tettes ismeretlen maradt. Nincs hír arról, hogy ki gyűjtotta fel 1987. március 2-án a Dunaszerdahely melletti Kondoros-csárdát és ki helyezte el a romokon a magyarokat fenyegető feliratot. Amint említettük, nem ismerjük az 1987. március 9-i hajnali pozsonyi magyarellenes támadások tetteseit, sem a pozsonyi Petőfi-szobor sorozatos meggyalázóit. Nem tudjuk,

hogy kik szokták szétverni a magyar feliratokat. És azt sem tudjuk, hogy megbüntették-e azoknak a magyarellenes akcióknak az elkövetőit és szervezőit, akiket pedig ismerünk.

Ezután nem csodálkozhatunk, hogy az 1987. május 9-én Pozsony közelében szervezett magyar fiatal értelmiségiek találkozásán történt bizonyítható gyűjtogatási kísérletet nem jelentették a rendőrségnek. A résztvevők ugyanis nem akarták kitenni magukat értelmetlen zaklatásnak.

Az elmondottak alapján nem alaptalanul alakul ki a csehszlovákiai magyar kisebbség soraiban az a meggyőződés, hogy a magyarok ellen Csehszlovákiában bármilyen büntetést el lehet követni hivatalos felelősségre vonás veszélye nélkül.

Pozsony, 1987. július 15.

A Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottsága

E jelentésünket megküldtük: a Csehszlovák Szocialista Köztársaság Kormánya Elnökének, Csehszlovákiai Főügyészének, a Szlovák Szocialista Köztársaság Kormánya Elnökének, Szlovákia Főügyészének, Szlovákia Belügyminiszterének

A kiadmány hitelül: Duray Miklós

Duray Miklós prágai találkozása az amerikai törvényhozás tagjaival

1988. január 18-án Duray Miklós a Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottságának képviseletében résztvett az Egyesült Államok prágai nagykövete és felesége által rendezett ünnepi fogadáson, valamint a nagykövetség szaktanácsadója által rendezett szűkebb körű megbeszélésen. Mindkét eseményre abból az alkalomból került sor, hogy Prágában tartózkodott az Egyesült Államok Kongresszusának küldöttsége.

Duray Miklós röviden tájékoztatta az amerikai képviselőház néhány tagját a csehszlovákiai magyar kisebbség helyzetéről majd válaszolt kérdéseikre. A képviselők aziránt érdeklődtek, hogy különbséget tesz-e a csehszlovák állam az országban élő

nemzeti kisebbségek között, milyen a magyar kisebbség helyzete az egyházakban; milyen a magyar kisebbség képviselője a választott államhatalmi szervekben, valamint hogyan alakult a magyar iskolaügy.

Duray elmondta, hogy 1945 óta egyértelműen két csoportra lehet osztani a nemzeti kisebbségeket Csehszlovákiában a bánásmód szerint. A szláv kisebbségek – azaz a lengyelek és az ukránok – kedvezőbb elbírálásban részesülnek mint a nemszlávok, azaz a német és a magyar kisebbség. Ez utóbbiaknak a felszámolását tűzte ki célul a második világháború végén az újjáalakuló csehszlovák állam. A németek esetében ez gyakorlatilag sikerült. A magyarokkal szemben – köszönhetően az Amerikai Egyesült Államok és az Egyesült Királyság magatartásának – csak részleges sikert ért el a nemzeti gyűlölet. A magyar kisebbségnek a népi rétegei többé-kevésbé megmaradtak, az értelmiségét valamint az önálló gazdasági tevékenységet folytató réteget azonban azonnal megsemmisítették. A megkülönböztetés – ha enyhébben is, de – ma is létezik. Szembeötlő példája ennek: a lengyel kisebbség énekelheti a lengyel nemzeti himnuszot, a magyart ugyan ezért üldözi a politikai rendőrség; az ukrán kisebbség csehszlovák részről szabadon ápolhatja kapcsolatait a Szovjetunióban élő anyanemzetével és a hivatalos hatalom elismeri, hogy részét alkotja az egyetemes ukrán nemzetnek. A magyarok esetében ugyanezt akadályozza illetve elutasítja.

A magyar kisebbség helyzete az egyházakban különböző. A vallási származás szerint a csehszlovákiai magyarságnak kb. kétharmada katolikus, a többi főleg református, egy része pedig evangélikus és görögkatolikus. A holocaustból megmenekült és visszatért zsidókat a magyarellenesség szinte kivétel nélkül leválasztotta a magyarságról. A vallási elnyomás differenciáltan nyilvánul meg a magyar kisebbséggel szemben. A magyar katolikusoknak a legégetőbb gondja – az egyház általános helyzetén túl – a magyar papok kis létszáma, a magyar plébániák elszlovákosodása és a szlovákiai katolikus egyházon belül tapasztalható szlovák sovinizmus. A reformátusok – akiknek 90%-a magyar – főleg azért vannak elnyomva, mert magyar jellegű az egyházuk. Nem tudnak védekezni az állami beavatkozás ellen, ezért az egyház már a bomlás jeleit mutatja és főleg a zömmel szlovák evangélikus egyházzal szemben látványos a megkülönböztetésük. A

magyar evangélikus közösségek elhalásra vannak ítélve, mert egyáltalán nem képeznek magyar evangélikus papokat és a politikai hatalmat buzgón kiszolgáló szlovákiai generális püspök kijelentése szerint az egyháznak nem érdeke, hogy fennmaradjanak. Tény viszont, hogy a magyar kisebbség általában kevésbé vallásos mint a szlovákok. Oka – részben – az egyházakban létező magyarellenesség, ami elriasztja a magyar hívőket. De a kisebbség helyzetéből is fakad: a nemzeti és a vallási elnyomás egyszerre túl nagy teher, ezért van, aki a magyarságát, van aki a vallását, de elég sokuk mindkettőt feladja.

A képviseleti szervezetekben ugyan korábban nem, de most már betartják a nemzetiségi arányszámot. Ez azonban nem bír jelentőséggel. Ugyanis a magyar nemzetiségi képviselők nem képviselhetik a magyar kisebbség érdekeit. A magyar kisebbségnek egyáltalán nincs érdekképviselése. Ezt a jogot kizárólagosan a politikai hatalom birtokolja, amely elsősorban saját hatalmi érdekeit, majd a többségi nemzet érdekeit juttatja érvényre.

Az iskolaügy helyzete a legtragikusabb, mert az anyanyelvi oktatás a nemzeti lét legfontosabb attribútumának: a nemzeti műveltségnek a letéteményese. Továbbra is sorozatban számolják fel a magyar iskolákat, sorvasztják a magyar nyelvű középiskolai oktatást. A főiskolákon és az egyetemeken a magyar nyelvszakos tanárok képzésén kívül nincs magyar nyelvű oktatás. A magyar hívők közötti szolgálatra készülő papnövendékeket sem lehet magyarul vagy Magyarországon képezni. A magyarországi tanulmányi lehetőségeket a minimumra korlátozta a hatalom – magyar iskolai érettségivel nem lehet menni külföldre tanulni. De a szakmunkásképzés a legtragikusabb. Nem csupán azért, mert csak mutatóban létezik magyar iparitanuló intézet, de amiatt is, hogy a 15–18 éves magyar fiatalok túlnyomó többsége ilyen iskolába jár – így csaknem egyáltalán nem részesül magyar művelődésben. Ráadásul tíz évvel ezelőtt fölszámolták a magyar nyelvű szaktanárképzést is, tehát egyetlen magyar iskola számára sincs biztosítva a magyar pedagógus utánpótlás.

A magyar kisebbség Csehszlovákiában kettős elnyomásban él: az emberi- és a polgárjogok egész országra kiterjedő megsértésén túl az államhatalom által megtűrt magyarellenesség és az állam részéről szervezett nemzeti elnyomás sújtja.

Duray Miklós az amerikai képviselőház küldöttségével tartott

szűkebb körű megbeszélésen, ahol jelen voltak a Charta '77 képviselői is, köszönetet mondott azért, hogy 1984-ben és 1985-ben – második vizsgálati fogsága idején, amelyet szintén a magyar kisebbség jogvédelme miatt kellett elszenvednie – az Egyesült Államok Kongresszusának több tagja síkra szállt szabadonbocsájtása érdekében.

Abból az alkalomból, hogy a kongresszusi képviselők csoportja Prágából Budapestre utazott. Duray felhívta a figyelmüket a Csehszlovákia és Magyarország között uralkodó feszült viszonyra. Megemlítette, hogy rendkívül korlátozzák csehszlovák részről a Magyarországra való utazást, mivel egyénileg évente csak kétszer szabad átlépni a határt. Továbbá rámutatott, hogy csehszlovák részről elutasítják a magyar kisebbségnek az egyetemes magyar nemzethez való tartozási jogát. A kisebbséget az állami politika objektumának és különálló etnikai-szociális közösségnek tekinti, amelyre ugyan hatással van a magyarországi kultúra, de kizárólag a csehszlovák kulturális folyamatok részeként kezelik. Ennek az a következménye, hogy a kisebbség nem ápolhatja szabadon társadalmi és kulturális kapcsolatait a Magyarországon élő anyanemzetével. A kisebbség ez ellen csak a csehszlovák kormányhoz fellebezhet, de ennél – az említett körülmények miatt – nem talál megértésre. Magyarország viszont a kisebbség támogatása érdekében nem fejt ki kellő aktivitást. Sajnos ezen a téren nem remélhető gyors javulás. 1987-ben a magyar és a csehszlovák kormányfő budapesti találkozásán sem történt ebben előrelépés. Ez azonban mindenekelőtt a magyar kisebbség kulturális és iskolaügyi helyzetének romlásában csapódik le, amely folyamat még az 1970-es évek második felében radikalizálódott. Ekkor dolgozták ki a szlovák iskolaügyi minisztériumban a magyar nyelvű oktatás visszafejlesztésének tervét. Ezt kizárólag és címezve a magyar iskolák ellen készítették. Emiatt alakult 1978 tavaszán, tehát tíz évvel ezelőtt a Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottsága, ugyanazon elvekből kiindulva mint a Charta '77.

Végül Duray Miklós mégegyszer megköszönte az amerikai képviselőknek mind a kiszabadulása, mind az emberi jogok érdekében tett összes amerikai lépést.

Pozsony, 1988. január 25.

Magyar világ